



---

**MTA Law Working Papers  
2014/56**

**(Majdnem) tíz éves a szabad  
munkaerő-áramlás**

*Orbán Endre*

---

**Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences**

**Budapest**

**ISSN 2064-4515**

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

**Orbán Endre\***  
**(Majdnem) tíz éves a szabad munkaerő-áramlás<sup>1</sup>**

A belső piac kialakításának alapvetően gazdasági okai voltak, ahogy mindez tisztán ki is olvasható az Európai Uniót létrehozó szerződések szövegéből. A négy szabadság közül azonban a személyek szabad mozgása a gazdasági célon túlmutató karriert futott be, amely az európai polgárság létrejöttében csúcspontot ért el. A jogi szakirodalom mellett (Gellérné 2008.), mely az alulfekvő uniós szerződés működésére és az azt beteljesítő jogi aktusok elemzésére fókuszál, szociológusok (Hárs 1992., Massey et al. 1993., Sík 2011.) és közgazdászok (Bodvarsson – Van den Berg 2009.) is vizsgálni kezdték a jogi keretek adta új típusú migrációt, melyet célszerű a mobilitás szóval elhatárolni a klasszikus migráció jelenségétől (Boswell – Geddes 2011.). Minderre tökéletes kísérleti terepet nyújtott a 2004-es és az azt követő 2007-es bővítés, hiszen olyan tagállamok állampolgárai váltak európai polgárokká, akik esetében a korábbi klasszikus migrációs irodalom is vizsgálta az úgynevezett keletnyugati migrációs hullámokat (Kupiszewski 1996.). Most, tíz évvel Magyarország uniós csatlakozása után, éppen ez a belső piaci alapintézmény az, amely (sajnálatos) átpolitizálódása révén egyike a legerőteljesebb uniós szintű vitapontoknak, elegendő csupán a svájci népszavazásra (Kiss 2014), valamint a brit álláspontra utalni.

A felvetett témáknak megfelelően, jelen írás egyrészt röviden áttekinti a migrációt és az európai belső mobilitást is magyarázó egyes elméleteket, mellyel egyben rávilágít az európai léptékű mozgásszabadság gazdasági indokoltására. Másrészt bemutatásra kerül röviden a személyek szabad mozgásának jogi eloldása az alulfekvő eredeti gazdasági indokoltságtól. Végül pedig Magyarország, illetve az egyéb tíz, valamint nyolc éve csatlakozott tagállamok viszonyában kerülnek fókuszba egyes, a joggyakorlás révén megvalósult, illetve a továbbiakban várható következmények.

### **Mi lehet a mobilitás mögötti *raison d'être* és annak meghatározó okai?**

Klasszikus makroökonómiai megközelítéssel, amennyiben az emberek egyik államból egy másik államba vándorolnak egy jobb élet és magasabb bérek reményében, akkor a küldő államban a lecsökkent munkaerő-mennyiség a bérek növekedését, míg a fogadó államban a megjelenő új munkaerő-kínálat pedig a bérek csökkenését vonja maga után. A konvergenciának ez a vegytiszta formája természetesen csupán megannyi lábjegyzettel és kiigazítással érvényes, arra azonban mindenképpen a vizsgálódás hasznára válik, hogy rámutat, a migrációt alapvetően pozitív gazdasági hatásúként tartjuk számon (ezt különösen az Egyesült Államok ismerte fel időben, az agyelszívás, *brain drain* és ellenpárja, a *brain gain* fogalmához kapcsolódóan lásd Kelo – Wächter 2004.), és kiemeli a migrációt stimuláló elemek egyik legfontosabbikát, a bérkülönbségeket (Ravenstein 1889.).

Persze, ha minden csupán a bérkülönbségeken múlna, akkor ma azt tapasztalhatnánk, hogy Európa északi és nyugati felében rengeteg ember élne, míg más európai területek kiüresednének. Minthogy azonban ez nincs így, a mobilitást meghatározó tényezőket a későbbi elméletek finomabb tényezőkre bontották. A kínálkozó elméletek sorában rengeteg ilyen kísérlet megfigyelhető, ilyen például a bérkülönbségek helyett a várható magasabb bérral történő kalkulálás (Harris-Todaro 1970.), hiszen egyáltalán nem biztos, hogy minden

---

\* Felelős szerkesztő, Ars Boni. Jelenleg a European Master of Law and Economics LLM képzés keretben a mumbai Indira Gandhi Institute of Development Research hallgatója.

<sup>1</sup>A szöveg elsődleges verziója az Ügyvédvilág felkérésre készült Magyarország tíz éves EU tagságának alkalmából. Megjelenik: Ügyvédvilág 2014/7-8. p. 24-25. A szöveghez fűzött megjegyzésekért köszönet illeti az Ügyvédvilág és az MTA Law Working Papers anonim bírálóit.

migráns munkát is talál, így célszerű beépíteni a számításokba a fogadó ország munkanélküliségi rátáját is. Más elméleti irányok a migrációhoz kapcsolódó konkrét anyagi és pszichológiai döntésekre hívják fel a figyelmet, azaz nem elegendő, hogy a két ország között nagy legyen a várható bérkülönbség, de azt össze kell vetni például a helyi megélhetési költségekkel, illetve az utazási költségekkel, a társadalmi státus otthagytásának kényelmetlenségével, a lakás eladása körüli nehézségekkel, az új országhoz kapcsolódó információs költségekkel és sorolhatnánk (Sjaastad 1962.). Csakhogy azonban a huszonegyedik században már korántsem olyan nagyok az utazási költségek, legalábbis két európai ország között (egy csónakon érkező afrikai klasszikus migráns esetében ez továbbra is óriási „költségű” lehet!). Ráadásul a „többhöz több jön” hálózatelméleti törvény (Barabási 2013.) ráirányította a figyelmet a társadalmi hálózatok, a beágyazottság, a család, a már elvándorolt barátok fontosságára (Portes – Sensenbrenner 1993.), akiknek a jelenléte jelentősen csökkenti a migrációhoz kapcsolódó bizonytalanságot és információs költségeket. Más elméletek pedig a családok szerepére hívták fel a figyelmet, hiszen korántsem egyértelmű, hogy az elvándorlás pusztán egy egyéni összeadás és kivonás eredménye, azonban ettől eltérően az elvándorlás a család anyagi biztonságának diverzifikálását is jelentheti, mikor épphogy nem csak együtt hajlandóak távozni, hanem egyvalakit „elküldenek” otthonról a hazaküldendő anyagi eszközök reményében.

A migrációnak tehát megannyi oka lehet és ennek fényében megannyi migrációs típust is megkülönböztethetünk (állandó-ideiglenes, legális-illegális, önkéntes-kényszerített stb.). A mérlegelésre kerülő szempontok klasszikusan az úgynevezett húzó és toló (*push* és *pull*) faktorok használatával írhatók le, melyhez további két elemként hozzátehetjük a maradás és bizonyos helytől való távolmaradás mellett szóló elemek (*stay* és a *stay away*) halmazát is. Így erős vonzó faktor lehet egy felkínált jól fizető munkahely, úgymond területek közötti „lábbal szavazást” indukálhatnak a fogyasztóként aposztrofált migráns esetében a célországban fellelhető jobb minőségű közjavak (Tiebout 1956.), illetve toló faktor, ha valaki már egyáltalán nem érzi a maradását egy bizonyos társadalmi légkörben. Ami uniós kontextusban az előbbiek közül mindenképpen kiemelésre szorul, az a *stay* halmazban szereplő okok, amelyek a potenciális migráns kivándorlási költségei közé sorolhatóak. Ezek a költségek ugyanis (pl. adminisztrációs akadályok) a származási állambeli helyzet és a fogadó állambeli kilátás közé ékelődnek. Ennek, azaz a migrációhoz kapcsolódó *tranzakciós költségek* csökkentésének érdekében született a személyek szabad mozgásához fűződő jog, melynek célja tehát a tagállamok közötti mobilitás könnyebbé, „olcsóbbá” tétele.

## **A személyek szabad mozgásától az európai polgárságig**

A személyek szabad mozgását az uniós szerződések szövegében három ponton is nyomon követhetjük (EUMSZ 45-62. cikk). Egyrészt megjelenik benne a munkavállalók szabad mozgása, másrészt ide kapcsolódik a letelepedés szabadsága, valamint harmadikként a szolgáltatásnyújtás szabadsága is. Az unión belüli mozgásszabadság szempontjából ezek elhatárolása az ideiglenes (szolgáltatásnyújtás) – állandó (letelepedés), illetve a küldő államból történő ellenőrzés (szolgáltatásnyújtás) – fogadó államban történő ellenőrzés (munkavállalás) párosain keresztül lehetséges (Brücker – Eger 2012.).

A különféle jogosultságok végrehajtására az évtizedek alatt rengeteg jogi aktust kibocsátottak, melyet végül 2004/38/EK irányelv (az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról) vont össze, amely mellett továbbra is léteznek egyes speciális munkaerőpiaci akadályokat lebontó egyéb jogszabályok, melyek közül különösen jelentős a 2005/36/EK irányelv a szakmai képesítések elismeréséről. Utóbbi lényegében az áruk szabad mozgásához kapcsolódó egyik kulcsfontosságú bírósági ítéletben (*Cassis de Dijon-ügy*) kimondott elvet, a kölcsönös bizalom elvéből következő

kölcsönös elismerést terjesztette ki a személyek szabad mozgására is. Ennek jelentőségére a migráció iskolázottság szerinti mérése hívta fel a figyelmet (Borjas 1991.) valamint annak a felismerése, hogy a képzettség elismerésének hiánya eltérítőleg hathat a migrációs szándékoktól, ráadásul a potenciális alulfoglalkoztatottság révén negatív termelékenységi következményei lehetnek (*brain waste*).

Az uniós polgárok jogait szabályozó irányelvhez hosszas jogfejlődés vezetett, melynek kiemelt momentuma az 1992-ben bevezetett uniós polgárság intézménye. Mindezt a Bíróság korábbi jogfejlesztő tevékenysége alapozta meg, mely két irányban bővítette a munkavállalók szabad mozgáshoz fűződő jogait. Egyrészt a jogosultságok egyre szélesebb alanyi kört érintettek (diákok, pl. *Gravier-ügy*; turisták, pl. *Cowan-ügy*), másrészt a diszkrimináció közvetett formájának tilalmán túl (pl. *Allué and Coonan-ügy*, *Vlassopolou-ügy*) a Bíróság egyre inkább kevésbé ítelt jogszerűnek bármiféle akadályt a személyek szabad mozgása korlátjaként (pl. *Bosman-ügy* a munkavállalás, valamint a *Gebhard-ügy* a letelepedés területén.).

A *Gebhard-ügyben* a Bíróság felállította azt a mércét, amellyel a jövőre nézve is vizsgálni fogja az alapvető szabadságokat korlátozó nemzeti rendelkezéseket (Orbán 2014.). Ezeknek négy feltételnek kell megfelelniük: alkalmazásuk nem diszkriminatív, igazolhatók a közérdeken alapuló kényszerítő indok által, alkalmasak az általuk elérni kívánt célok megvalósítására, és nem lépnek túl az elérni kívánt cél megvalósításához szükséges mértéken. Ráadásul, a *D’Hoop-ügyben* a Bíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a küldő állam is szerződészegést követhet el, amennyiben egy állampolgára csak azért kerül hátrányos helyzetbe, mert élni kíván az uniós szerződésben biztosított jogaival. Az egyenlő bánásmódnak és az arányossági tesztnek tehát „otthon” is érvényesülnie kell, ellenkező esetben annak közvetett belső piaci következményei lehetnek, illetve leronthatják az uniós polgárok szerződésben biztosított jogainak hatékony érvényesülését. (Hazai viszonylatban az új felsőoktatási törvény „röghöz kötés” néven elhíresült előírásaihoz kapcsolódóan lásd: Lános 2012., Orbán 2013.)

A belső piaci szabad mozgás eloldódása az alulfekvő gazdasági okoktól több kényes kérdést is felvetett. A *Martinez Sala*, a *Baumbast* és később a *Trojani-ügyben* ugyanis a Bíróság az uniós polgárság intézményét összekapcsolta az egyenlő bánásmódon keresztül – az arányosság kritériumának fenntartásával – a szociális juttatások területével is. Utóbbi terület jelentőségét már a hetvenes években felismerték a brüsszeli döntéshozók, hiszen amennyiben nem születik megoldás a tagállami szociális ellátórendszerek koordinációjára (és mondjuk egy migráns emiatt kisebb nyugdíjban részesül a későbbiekben), az a mobilitás ellen ható erőteljes *stay* faktor lehet. Az ezen kérdéseket jelenleg rendező 883/2004/EK rendeleten túlmenően azonban, az uniós polgárság intézménye felvetette a gazdaságilag inaktív személyek esetleges jóléti turizmusát. Jelenleg, tíz évvel a csatlakozás után, ez a David Cameron és Andor László nevével fémjelvezhető vitatéma az, amelyik a szabad mozgáshoz fűződő jog mérlegelésének különös aktualitást ad.

### **(Majdnem) tíz éves a szabad munkaerő-áramlás**

Az uniós munkaerőpiac megnyitása több lépésben történt az úgynevezett 2+3+2 formula alapján. Ennek értelmében 2004-ben az EU tagállamai szabadon eldönthették, hogy azonnal megnyitják munkaerőpiacukat, vagy csupán a későbbiekben teszik ezt lehetővé, extrém esetben pedig a hazai munkaerőpiac torzulásának veszélyére hivatkozva ezt egészen 2011-ig késleltethették. 2004-ben az Egyesült Királyság volt Írországgal és a Svédországgal együtt az első három tagállam, amely a teljes nyitás mellett döntött, valamint Németország és Ausztria védtek leghuzamosabb ideig munkaerőpiacukat az új tagállamokkal szemben. A 2007-ben csatlakozók esetében csupán Finnország és Svédország nyitotta meg munkaerőpiacát a csatlakozás évében, a 2+3+2 formula végső határideje pedig idén január elsején járt le.

Míg a csatlakozás előtt Németország és Ausztria volt a 2004-ben csatlakozott kelet-közép-európai polgárok célállomása, új tendenciaként jelentkezett az Egyesült Királyság és Írország felé történő áramlás. Ennek megfelelően, a csatlakozás előtt a korábbi tagállamok közül Németországban és Ausztriában élt a keletről érkezők 60%-a, 2007-re azonban az Egyesült Királyság és Írország részaránya 43%-ra emelkedett, Németorszáé és Ausztriáé pedig 34%-ra csökkent. Ennek oka, hogy 2004 óta a nettó migráció 70%-a a két szigetországba irányult, Romániából és Bulgáriából pedig a migránsok 80%-a Olaszországot és Spanyolországot célozta meg. Az egyes számok mögött vélhetően olyan okok vannak jelen, mint a földrajzi közelség, az átmenti rendelkezések alkalmazása, az angol nyelv ismerete vagy éppen a kulturális és nyelvi közelség az újlatin nyelvű országok esetében. (Brücker et al. 2009.)

Abszolút számokban kifejezve, míg 2003-ban csupán 900.000 ember tartózkodott a nyugati országokban a 2004-ben csatlakozottak közül, ez a szám 2007-re 1,9 millióra emelkedett. Ezt követően a gazdasági válság mérsékelte a migrációs hullámokat, a korábbi évi 250.000 migráns száma körülbelül a felére csökkent. A kapcsolódó előrejelzések szerint a 2020-ra várhatóan 4,4 illetve a 4 millió főre fog nőni a 2004, illetve a 2007-ben csatlakozott tagállamokból a korábbi EU15-be kivándoroltak száma. Ennek fényében (a mérések idején Horvátország figyelembe vétele nélkül) az EU teljes népességében 2020-ra körülbelül 15,3 millióra lesz tehető a másik tagállamokból származó személyek száma, ami azonban csupán az összlakosság 3,1%-át jelenti (Brücker – Eger 2012.).

A fentebb hivatkozott mérések néhány további jelentős megállapítására érdemes felhívni a figyelmet. Egyrészt, hosszútávon az EU összesített GDP-je a migráció következtében 0,2%-kal nő, azonban a ennek főként az EU15-ök a haszonélvezői, a 2004-ben csatlakozott nyolc kelet-közép-európai állam GDP-je 1.1%-os csökkenést mutat. A korábban vázolt „vegytisza elméleti modell” csupán mérsékelt és csak rövidtávon fejt ki a hatását a munkabérek tekintetében, mégpedig 0.25%-os munkabér emelkedést idézve elő a nyolc új tagállamban. Ugyanez a hatás érvényesül a munkanélküliségi ráta tekintetében is, mégpedig ahonnan elmentek, ott értelemszerűen csökken a munkanélküliség, a célországokban pedig egy kicsit nő, azonban hosszútávon ez is kiegyenlítődik.

Ami a kivándoroltak eloszlását illeti, figyelemreméltó módon túlsúlyban vannak köztük a fiatalok. A 15-34 éves korosztály a kivándorlók 63%-át teszi ki, Magyarország esetében ez a részarány 43,4%, miközben az otthon maradt lakosság körében részarányuk csupán 21,3%. A származási országok munkaerőpiacának eloregedését segítő tendencia mellett másik erős hatás a magasan képzettek kivándorlása. Magyarországi viszonylatban a kivándorlók 26,6%-a magasan kvalifikált, miközben az országban maradt lakosság esetében ez a részarány csupán 13,4%. Ugyanakkor a csökkenő tranzakciós költségek semlegesítik az ún. önszelektív hatást (aminek eredményeként egyébként is inkább azon képzett személyek a mobilisabbak, akik nagyobb valószínűséggel tudják elismertetni meglévő képzettségüket), így a migránsok végzettség szerinti eloszlásában jelentős mértékű az alacsonyan kvalifikáltak távozása is. A nyolc 2004-ben csatlakozott kelet-közép-európai tagállamra vetítve 16,9%-os az arányuk, míg az otthon maradó lakosság esetében 9,1%. Érdekes módon Magyarország esetében ez a tendencia fordítva érvényesül: a távozók összetételének csupán 8,4%-a alacsony végzettségű, míg ugyanez a részarány a lakosság körében 21,3%. (A bővítés utáni emigrációs tendenciák további kérdéseiről lásd Galgóczi – Leschke – Watt 2009.)

Ami a szociális ellátórendszerhez kapcsolódó jóléti turizmust illeti, a hivatkozott kutatások szerint a hozzájáruláson alapuló szociális juttatások esetében nem kiemelkedő mértékű sem a más EU tagállamokból érkező igénybevevők számaránya a hazai lakossághoz képest, sem pedig az általuk kapott kifizetések átlagos mértéke. Minimálisan árnyaltabb a kép a nem hozzájáruláson alapuló juttatások esetében (pl. családi pótlék, szociális segély). Ebben a kategóriában Luxemburg kivételével mindenhol alulreprezentált vagy a hazai lakosságárányának megfelelő a más EU tagállamokból érkező igénybevevők száma. A

kifizetések átlagos mértéke ugyanakkor hat tagországban, köztük az Egyesült Királyságban, magasabb a hazai lakosságnak kifizetett átlagos értékhez képest.

## Nyitott kérdések

Az európai mobilitás mérése körül azonban rengeteg technikai probléma merül fel, sok személy nem regisztrál a célországban, hazatérés esetén nagyon ritka a kijelentkezés az ideiglenes lakóhelyről, vagy éppen pontatlan az adatgyűjtés mikéntje egyes tagállamokban. Mindezzel együtt, az EU-n belüli teljes mobilitás mértéke alapvetően alacsonynak mondható, és ez nem pusztán a tagállamok közötti, hanem a régiók közötti mobilitásra is igaz, így a migrációból származó megannyi gazdasági haszon kiaknázatlanul marad.

Az utóbbi évben felpezsdült London – Brüsszel vita ismét ráirányította a figyelmet a migráció és mobilitás pozitív gazdasági hatásaira. Némileg ironikus módon éppen a Lordok Háza EU belső piaci ügyekkel foglalkozó albizottsága kifogásolta a szociális turizmust alátámasztó bizonyítékok hiányát (O’Cathain 2013.), valamint két londoni intézet kimutatása szerint az EU-ból származó munkaerő-áramlás megfékezése 50 milliárd fontnyi veszteséget okozna az Egyesült Királyságnak 2050-re, ami a brit GDP 2%-ának felel meg (Harvey Nash és CEBR, 2013.).

Az alacsony mértékű európai mobilitás serkentését hivatott szolgálni a személyek szabad áramlásának biztosítása az Unión belül, mégpedig az adminisztrációs akadályok lebontása révén. Csakhogy ez még korántsem jelenti azt, hogy minden *de facto* akadály elhárult a személyek szabad áramlása előtt, amit a Bizottság által kiadott 2010-es és 2013-as Citizenship Report is alátámaszt [COM(2010) 603, COM(2013) 269].

Mindazonáltal a tíz, illetve nyolc éve csatlakozott országok esetében a személyek szabad áramlása kiemelt jelentőséggel bír. Az úgynevezett „fordított U görbéhez” kapcsolódó modell szerint ugyanis, a tipikusan szegény államokból azért alacsony a kivándorlás mértéke, mivel a potenciális migránsok ezt nem engedhetik meg maguknak, így a migránsok száma párhuzamosan növekszik az ország gyarapodásával egészen a fordított U görbe csúcsáig, ami után már nem éri meg elmenni a még nagyobb jólét reményében (Fischer – Straubhaar 1996.). Európai kontextusban ez azt jelenti, hogy a belső piac kialakításának köszönhetően a migrációs költségek eleve alacsonyabbak, ráadásul a gazdasági felzárkózás egy bizonyos pontig növeli a migrációs hajlandóságot, a migrációs nyomás pedig csak ezt követően kezd csökkenni.

A mobilitást ugyanakkor nem csupán a kínálati oldalon fellelhető toló (*push*) faktorok befolyásolják, hanem a célországokban meglévő kereslet is. Így a bevándorló országok gazdasági növekedése, új munkahelyek létrejötte a mobilitás növekedése irányába hatnak, a válságos időszak pedig értelemszerűen ellentétes hatással jár.

\*

Az aktuális közpolitikai vitákhoz lásd:

- Lichfield J.: Switzerland votes to limit the number of EU migrants. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/switzerland-votes-to-limit-numbers-of-eu-migrants-9117579.html> (Letöltve: 07/07/2014).
- Germany to revise EU migrant benefits to stop abuses. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26764283> (Letöltve: 07/07/2014).
- Tough new migrant benefit rules come into force tomorrow (press release). <https://www.gov.uk/government/news/tough-new-migrant-benefit-rules-come-into-force-tomorrow> (Letöltve: 07/07/2014).

Felhasznált irodalom:

- Barabási A. L. (2013): Behálózva. A hálózatok új tudománya. Helikon, Budapest.

- Bodvarsson Ö. B. – Van den Berg H. (2009): The Economics of Immigration. New York and Heidelberg: Springer.
- Borjas G. J. (1987): Self-selection and the earnings of immigrants. American Economic Review, 1987/4. p. 531-553.
- Boswell C. – Geddes A. (2011): Migration and Mobility in the European Union. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brücker H. – Eger T. (2012): The law and economics of the free movement persons in the European Union. In: Thomas Eger – Hans-Bernd Schäfer (eds): Research Handbook on the Economics of European Union Law. Cheltenham: Edward Elgar.
- Brücker H. et al.: Labour mobility within the EU in the context of enlargement and the functioning of the transitional arrangements. Final Report. Available at: <http://www.iab.de/en/forschung-und-beratung/projekte/labour-mobility.aspx> (Letöltve: 07/07/2014) p. 91-92.
- European Commission (2013): Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. EU Citizenship Report 2013. EU citizens: your rights, your future. COM(2013) 269 final. Available at: [http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/com\\_2013\\_269\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/com_2013_269_en.pdf) (Letöltve: 07/07/2014).
- Fischer P. A. – Straubhaar T. (1996): Is Migration into EU-countries demand based? In: Dan Corry (eds): Economics and European Union Migration Policy. London: Institute for Public Policy Research. p. 11-49.
- Galgóczi B. et al. (2009): EU Labour Migration since Enlargement: Trends, Impacts and Policies. Ashgate, Aldershot.
- Gellérné L. É. (2008): Személyek szabad mozgása az Európai Unióban. Tullius, Budapest.
- Harris J. R. – Todaro M. P. (1970): Migration, unemployment and development: a two-sector analysis. American Economic Review, 1970/60. p. 126-142.
- Hárs Á. (1992): A nemzetközi migráció néhány problémájáról. Szakirodalmi áttekintés. Szociológiai Szemle 1992/2. p. 123-137.
- Harvey Nash and Center for Economics and Business Research (2014): Impact of EU Labour on the UK. Available at: <http://www.cebr.com/reports/migration-benefits-to-the-uk/> (Letöltve: 07/07/2014).
- Kelo M. – Wächter B. (2004): Brain drain and gain drain. Migration in the European Union after enlargement. The Hague: Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education & Academic Cooperation Association.
- Kiss J. L. (2014): Népszavazás után, népszavazás előtt – Svájc és az EU konfliktusa. Külügyi Szemle, 2014/1. p. 176-195.
- Kupiszewski M. (1996): In: Rees P. et al. (eds): Population Migration in the European Union. Chichester: J.Wiley & Sons. p. 13-37.
- Láncoz P. L. (2012): A kötelező hallgatói szerződések értékelése az uniós jog szemszögéből. Pázmány Law Working Papers 2012/1. Elérhető: <http://plwp.jak.ppke.hu/en/muhelytanulmanyok/2012/46-2012-01.html> (Letöltve: 07/07/2014).
- Massey D. S. et al. (1993): Theories of International Migration: A Review and Appraisal. Population and Development Review, 1993/3. p. 431-466.
- Orbán E. (2013): Uniós adalékok a hallgatói szerződéshez. Ars Boni, 2013/1. p. 75-77. Elérhető: [http://arsboni.hu/wp-content/uploads/2014/02/ArsBoni\\_2013\\_1.pdf](http://arsboni.hu/wp-content/uploads/2014/02/ArsBoni_2013_1.pdf) (Letöltve: 07/07/2014).
- Orbán E. (2014): A belső piac és az emberi jogok. Európai Tükör, 2014/1. p. 57-61.
- Portes A. – Sensenbrenner J. (1993): Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. American Journal of Sociology, 1993/6. p. 1320-1350.
- Ravenstein E. G. (1889): The laws of migration. Journal of the Royal Statistical Society, 1889/52. p. 241-305.
- Sík E. (2011): A migráció szociológiája. ELTE TáTK, Budapest. Elérhető: [http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120921\\_migracio\\_szociologiaja.html](http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120921_migracio_szociologiaja.html) (Letöltve: 07/07/2014).
- Sjaastad L. A. (1962): The costs and returns of human migration. Journal of Political Economy, 1962/70. p. 80-93.
- Tiebout (1956): Inman R. P. – Rubinfeld D. L.: Federalism. <http://encyclo.findlaw.com/9700book.pdf> (Letöltve: 07/07/2014) p. 669-676.

Hivatkozott jogesetek:

- C-120/78 Rewe-Zentral (Cassis de Dijon) [1979] E.C.R. 649.
- C-186/87 Cowan v Trésor public [1989] ECR 195.

- C-224/98 D’Hoop [2002] ECR I-6191.
- C-33/88 Allué and Coonan v. Università degli Studi de Venezia [1989] ECR 1591.
- C-340/89 Vlassopoulou v. Ministerium für Justiz [1991] ECR I-2357
- C-413/99 Baumbast and R v Secretary of State for the Home Department [2002] ECR I-7091
- C-415/93 Bosman [1995] ECR I-4921
- C-456/02 Trojani v Centre public d'aide sociale de Bruxelles (CPAS) [2004] ECR I-7573.
- C-55/94 Reinhard Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano [1995] ECR I-4165
- C-85/96 Martinez Sala v Freistaat Bayern [1998] ECR 2691



© Orbán Endre, MTA TK

**MTA Law Working Papers**

**Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont**

**Székhely: 1014 Budapest, Országház utca 30.**

**Felelős kiadó: Körösenyi András főigazgató**

**Felelős szerkesztő: Szalai Ákos**

**Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Szalai Ákos, Szilágyi Emese**

**Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>**

**Email: [szalai.akos@tk.mta.hu](mailto:szalai.akos@tk.mta.hu)**

**ISSN 2064-4515**